

СМЕРТНА КАРА НА ЗАПОРОЗЬКІЙ СІЧІ

Актуальність теми полягає в її значущості для розуміння історії українського козацтва, кримінальної юстиції та соціальних норм у період формування української державності. Дослідження практики смертної кари надає можливість відстежити етичні та моральні аспекти цього виду покарання в контексті козацької культури та традицій. Тема смертної кари на Запорізькій Січі є частиною культурної спадщини українського народу та має важливе значення для його ідентичності та самосвідомості.

Правові норми на Запорізькій Січі сформувалися під впливом не лише внутрішнього порядку, але й законодавства Великого князівства Литовського. Це відображалось у введенні смертної кари за такі серйозні злочини як вбивство та розбій, що також були караними за литовським законодавством. Під впливом цих норм, козацька спільнота також визнавала необхідність суворого покарання для тих, хто порушував закон та вчиняв важкі злочини. Таке узгодження норм відображало взаємний вплив та взаємозв'язок між різними етнічними та культурними групами, що мешкали на території князівства та запорозьких земель.

Смертна кара на Січі застосовувалась тільки у найважчих випадках. Злочини, які вважалися особливо тяжкими, включали вбивство, крадіжку у товариша, приховування краденого майна, а також приведення жінок на Січ [3, с.288].

Найважливішою цінністю для козаків було життя товариша, оскільки вони належали до невеликої спільноти, де всі члени були тісно пов'язані між собою. Смертна кара за вбивство розглядалась як найстрашніше покарання через це. Також, матеріальні цінності мали велике значення. Вкрадене майно або приховані трофеї вважалися великими порушеннями.

Деякі інші серйозні злочини, такі як велика крадіжка, розбій, підпал майна та підробка документів, також могли призвести до винесення смертного вироку на Січі. Ці злочини вважалися особливо тяжкими і піддавалися суворому покаранню відповідно до козацьких законів та звичаїв.

Дослідники також вказують на п'янство під час військових походів як один із найтяжчих злочинів, який міг бути покараний смертною карою. Це відображало важливість дисципліни та військової ефективності для козацької армії, а також підкреслювало неприпустимість зловживання алкоголем під час військових операцій.

Страта на Січі не обмежувалася лише відносно важкими злочинами. Також накладалася на тих, хто відмовлявся від запропонованих посад у кошового отамана чи не слухався рішень загальновійськової ради. Іноді смертна кара нагадувала народні розправи, а не строге судове рішення.

Перелік злочинів, за які передбачалася смертна кара, наочно показує, які соціальні цінності були найважливішими для козаків і які порушення вважались особливо образливими для козацької спільноти.

Смертна кара була не лише одним зі способів покарання, але й засобом залякування та показником жорсткості правосуддя. Зазвичай смертну кару виконували публічно, на загальному майданчику, щоб створити приклад для інших.

Смертна кара на Запорозжі була поділена на просту та кваліфіковану. Прості методи включали повішення, відрубання голови та страти з вогнепальними засобами. Кваліфіковані методи були спрямовані на підсилення страждання злочинця та залякування населення. Вони включали кваліфіковане мучеництво та обрядові страти.

Смертна кара на Січі мала різні способи виконання, залежно від важкості злочину. Вбивство вважалося найтяжчим злочином, і вбивцям, за словами деяких джерел, накладали покарання, клаціючи їх на або в домовину загиблого товариша і потім закопуючи їх живими. Це відображало принцип усіх козаків як братів, які мають жити разом, не завдаючи шкоди один одному [4, с.155]. Однак, якщо вбивець був відомим як хоробрий воїн та добрий козак, його можна було звільнити від цієї страшної кари, замінивши її штрафом.

Крім того, покаранням було побиття біля ганебного стовпа, яке за певних обставин може призвести до смерті, як це сталося з козаком Сухим за крадіжки у Самарі 1746 р.

Іншими поширеними способами виконання смертної кари були повішання на шибениці або підвішування на залізному гаку, які застосовувалися за велику або повторну крадіжку. Повішання проводилося шляхом підвішування на спеціально побудованій шибениці, а винного саджали на коня, підводили до споруди і виконували страту. Щодо підвішування на гаку, то це також був зручний спосіб виконання, і зазвичай він застосовувався за серйозніші злочини.

Крім цього, іноді козаків стріляли біля ганебного стовпа або піддавали тому самому страчання за допомогою утоплення, особливо за пияцтво під час морських походів. Утоплення здійснювалося, як правило, за дуже серйозні порушення, і це мало попереджувальний ефект, показуючи наслідки скоєного злочину для інших козаків.

Важливо зазначити, що на Січі не було спеціальних катів, і саме це відрізняло їхню систему виконання смертної кари від деяких інших.

Козаки вирішували це питання простим способом: той, хто був наступним у черзі, мав виконати вирок. Якщо виконавця не було, то злочинця тримали під вартою до появи наступного

Суд ураховував не лише важкість злочину, а й інші обставини, такі як авторитет злочинця або наявність малолітніх дітей. Часто смертну кару замінювали іншими видами покарання. З часом застосування смертної кари звузилося, і вирoki часто не виконувалися. Покарання ставало менш жорстким і більш справедливим, враховуючи всі обставини скоєного злочину та особистість злочинця.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Грозовський І. М. Право Нової Січі (1734-1775 рр): Навч. Посібник. Харків: Вид-во ун-ту внутр. Справ, 2000. 108 с.
2. Яворницький Д. І. Історія запорозьких козаків : у 3 т. Київ: Наукова думка, 1990-1991. Т. 1. 592 с.
3. Українське козацтво: соціально-історичний нарис (у 2-х частинах). Полтава: АСМІ, 2008. 360 с.
4. Історія українського козацтва: Нариси у 2т. /Ред. колегія: В. А.Смолій та ін. Київ: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2006. Т.1. 800 с.